

نگاهی به آثار سیس نووته بوم

Cees Nooteboom

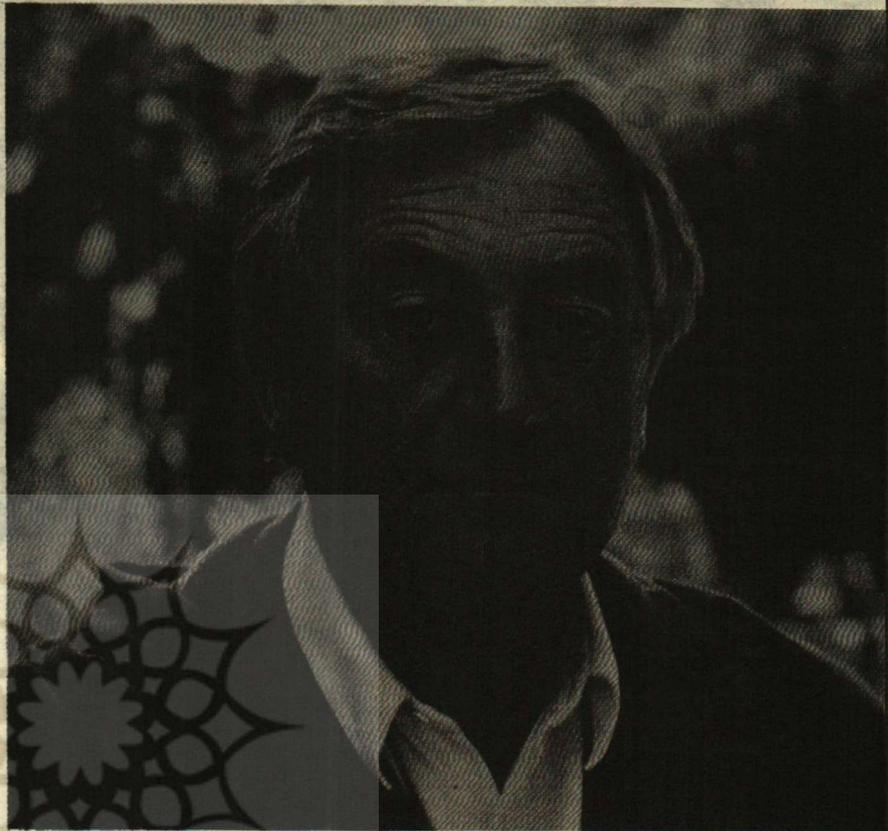
ترجمه عبدالمجید اسکندری

سیس نووته بوم^۱، نویسنده هلندی، قهرمان تازه و اعتلابخش هنر آلمان فدرال است. او نویسنده تازه کاری نیست، چرا که نووته بوم متولد ۱۹۳۳، گذشته درازمدت و استواری به عنوان یک نویسنده دارد. این مرد کوتاه قد با اندیشه‌های ویژه، بهندرت با دسته‌بندی‌های متعارف سازگار است. تعهد این منتقد، رمان‌نویس، و شاعر از این نظر دوگانه است. گاهی به نظر کهنه‌پرست می‌آید و گاه ظاهر اندیشمند پیشرویی دارد که از بار ایدئولوژیکی قدیم رها شده است.

آلمانیهای علاقمند به فرهنگ زمانی متوجه او شدند که مجموعه مقالاتش به نام «یادداشتهای برلین»^۲ در بهار ۱۹۹۱ منتشر شد. با اینکه اولین رمانش را به سال ۱۹۵۵ منتشر کرد، اما کتابهایش همانند بسیاری از ترجمه‌های آلمانی با جلد کاغذی حضوری آرام داشت.

اما سیس نووته بوم با مقالاتش پیرامون تغییرات سراسری آلمان در سالهای ۹۰-۱۹۸۹ زخمی را لمس کرد که روشنفکران آلمانی مایل بودند از آن چشم‌پوشی کنند؛ «مسئله هویت ملی». «باید عجیب باشد که از یک هموطن احساس ترس کرد». این بیان شامل چیزهای تازه‌ای بود پیرامون وحدت مجدد آلمان که نویسنده می‌توانست طی آن زندگی را به عنوان دریافت‌کننده «برآیند مبادلات فرهنگی آلمان» در برلین دنبال کند. ترکیب گزارش همزمان او و انعکاس بی‌زمانش مورد توجه توده وسیعی از مردم قرار گرفت. حامیان و مخالفان وحدت آلمان می‌توانستند خود را در این متون متوازن خارجی باز یابند. گرایش مرد هلندی نسبت به آلمان با سعه‌صدر غیرمنتظره‌ای مشخص می‌شود. «آلمان کامل نیست خیلی قدیمی است، اما هنوز در حال ساخته شدن است. ابهام آلمان سبب می‌شود که این کشور بسیار خیره‌کننده به نظر برسد. آیا ما آلمان را می‌شناسیم؟ آیا آلمان خودش را می‌شناسد؟ آیا آلمان می‌داند پس از رشد چه خواهد شد؟» نووته بوم یک مرد بین‌المللی واقعی است که اندیشه پس از ایدئولوژی را کاملاً تجربه کرده است. او به تمام جهان سفر کرده است و سفرنامه‌های بی‌شماری به وجود آورده است. هر تابستان به خانه‌اش در یک جزیره اسپانیایی باز می‌گردد تا بتواند بنویسد.

در ضمن او آپارتمانی هم در برلین دارد که نیمی از سال را در آن می‌گذراند. برلین برای او بندرگاهی بدون دریا است. از بیانیه‌اش درباره عشق برای میخواری در شهر بزرگ. سیس نووته بوم در وطنش به خود و نگرشش نسبت به ادبیات به عنوان یک ناظر خارجی می‌نگرد، چرا که او جریانات ادبی جاری هلند را دنبال نمی‌کند. ژالیسم روانکاوانه و فشار همراه با آن برای رویارویی با آشوب و غوغای جهان و قرار دادن آینه‌ای در برابر جامعه با آرای او همخوانی ندارد. نووته بوم چیزی جز یک آموزگار اخلاق نیست. از اثرش چنین برمی‌آید که او عمدتاً خود را در آینه می‌بیند. نه به عنوان یک خودشیفته، بلکه به عنوان شکاکی بی‌قرار که تا به امروز به خود اجازه داده تا از جهانی اینچنین تکان بخورد. او

من مسافر هدفم استراحت بود

سیس نووته بوم با مقالاتش پیرامون تغییرات سراسری آلمان در سالهای ۹۰-۱۹۸۹ زخمی را لمس کرد که روشنفکران آلمانی مایل بودند از آن چشم‌پوشی کنند؛ «مسئله هویت ملی» تصور در نهایت تنها نیرویی است که در میان فقدانهای بی‌پایان حضور ما را بر زمین قابل تحمل می‌سازد.

وجه تمایز بسیاری میان اشتغالات سیاسی و اندیشه‌های تاریخی اش از یک سو و کارش به عنوان یک داستان‌پرداز از سوی دیگر قابل است. جدیدترین رمانش «داستان بعدی»^۲ یک تقسیم کار است. نووت‌بوم در این کتاب کوچک ناگهان چهره کاملاً متفاوتی را به عنوان یک دانشمند متافیزیک حساس به جای یک وقایع‌نگار انعکاس‌دهنده عصر ما - در رمان «یادداشتهای برلین» - ارائه می‌دهد.

«تلاشهای شرم‌آور در برابر بیان مستقیم مقاصد متافیزیکی - اگر کسی شهامت انجام آن را داشته باشد - باید در معرض سوءتفاهم فرخنده‌ای قرار گیرد.» این نقل قول از آدورنو داستان را به پیش می‌برد. داستانی که نووت‌بوم را به عنوان یک رمان‌نویس موفق، پاییز گذشته در کتابفروشیهای آلمان مطرح کرد. شیوه به کار گرفته شده در رمان او سوءتفاهمات بالقوه است. این مرد ادب و هنر ادعا می‌کند که کتاب خوب باید قابلیت تفسیر چندگونه‌ای داشته باشد. او تصویری از امپراتور را به یاد می‌آورد: «هرچه امکان تفسیر بیشتر باشد به همان نسبت کتاب همانند یک ماشین بهتر عمل می‌کند.»

نووت‌بوم می‌گوید: «هر شاعری مذهبی است.» و مقصودش کسانی هستند که امروز هنوز هم مسائل ماوراءالطبیعی را منعکس می‌کنند. در نظر او گروههای حرفه‌ای دیگر مسئول ثبت واقعیات تجربی و خالص هستند. او توانایی طرح سوالات آزاد وجودی را دارد. چیزی که در میان سایر نویسندگان آلمانی نادر است. سوالاتی چون: «پس از مرگ چه اتفاقی می‌افتد؟»

در رمانش شوخی و طنز به نحو قابل توجهی جدی‌تر از ترحم توخالی سایر نویسندگان به چشم می‌آید. شاید همین کلید پیروزی او در آلمان باشد. نووت‌بوم راوی خودآگاهی است که تنها یک چیز در کارش مقدس است: «تصور». مرد هلندی در سمپوزیومی در مونیخ گرایش خود را چنین خلاصه کرد: «نویسندگان مردمی هستند که از کشورهایی می‌نویسند که در واقعیت وجود ندارند. آنها این کشورها را به کوههایی مجهز می‌سازند که وجود ندارند.» او می‌گوید: «تصور در نهایت تنها نیرویی است که در میان فقدانهای بی‌پایان حضور ما را بر زمین قابل تحمل می‌سازد.»

موفقیت «داستان بعدی» نمایانگر این واقعیت است که موضوع مرگ ترسناک ادبیات بر نیازهای معنوی واقعی مردم اشراف دارد. نووت‌بوم در رمان خود موضوع جاودانگی مرگ انسان را در نظر می‌گیرد. او به سادگی می‌گوید: «بنابراین چگونه یک رمان خواندنی می‌تواند از میان چنین مسائل پیچیده و سنگینی گسترش یابد؟»

«داستان بعدی» به عنوان یک کار قراردادی به وجود آمد. انجمن کتابفروشان هلندی می‌خواست کتابی را برای عرضه سالانه خود در نظر بگیرد، بنابراین از سیس نووت‌بوم خواستند که رمانی را با موضوع مسافرت بنویسد. مرد ادب و هنر نسبت به عقاید خود وفادار ماند و ابتدا مسافرت خود را شروع کرد. او در لیسبون یکی از مکانهای رمانش در

خیابانها به گردش پرداخت و بعد شروع به نوشتن کرد. حاصل آن یک داستان افسانه‌ای معاصر بود که فضای رمزآمیز آن خواننده را به تفکر و حرکت در امتداد مسیری که قهرمان ناپیدا باید می‌رفت وامی‌داشت. هرمان موسرت مانند نووت‌بوم یک دوستدار ادبیات باستانی، در آمستردام به رختخواب می‌رود و در لیسبون بیدار می‌شود. او تا به حال گامهای مهیجی به سوی مرگ برداشته است، در عین حال در عوالم هوشیاری اش تنها یک بار دیگر به گذشته برمی‌گردد. آموزگار سابق آثار کلاسیک دبیرستان زندگی او را روایت می‌کند و به تجارب او نظم می‌دهد. او به تنها ارتباط عشقی اش اعتراف می‌کند - که سرکوب شده - و مورد دیگری را به جای آن قرار می‌دهد. به کزات روشن می‌شود که او تا چه اندازه جهان را ناسازگار تجربه کرده است. جهان سایر انسانها و جهان داستان و شعر که او اغلب آنها را به زندگی واقعی ترجیح می‌داد، اما در نهایت تا حدودی به مصالحه با هر دو محیط دست یافت. موسرت با خود به عنوان یک آموزگار اهل آمستردام به توافق می‌رسد و می‌تواند در همان زمان شناور در جو بیار شاعرانه‌ای که با آن می‌خواست بر شاگردان غالباً بی‌علاقه اش غلبه کند به کارش ادامه دهد. در نهایت او و سایر مسافران سوار کشتی می‌شوند و سفر آغاز می‌شود. مقصد آنها کجاست؟

نووت‌بوم به عنوان یک داستان‌گو نمی‌خواهد به این پرسش پاسخ دهد. حتی اگر پاسخ را هم بداند، پرسشها را از پاسخها مهمتر می‌شمارد.

سیس نووت‌بوم به عنوان یک شاعر هنوز باید کشف شود. منتخبی از اشعارش به تازگی منتشر شده که طبق دستورالعمل خود نویسنده با آخرین کارهایش آغاز و در ابتدای حرفه‌اش پایان می‌یابد. این اشعار همچون تحقیقات هنری اساسی خواننده می‌شوند که سبکی روایی دارند. نووت‌بوم همواره تلاش می‌کند تا من شاعرانه‌اش را از وحشت‌های پیرامونش آزاد سازد تا شاید آرامش درونی بیشتری حاصل کند. در «اتاقی شامل آینده‌ها» در ۱۹۶۴ نوشت: «کاغذی بر سوسن سفید» - «من در تمام آینده‌ها هستم». تقریباً بیست سال بعد او رابطه‌ای متفاوت نسبت با مسائل درونی پیدا کرد: «من یک مسافر. هدفم استراحت بود.» این دو جمله آخرین خطوط رمان «مسافر» را تشکیل می‌دهد. نووت‌بوم در شعر از شیوه داستان‌پردازی خویش تبعیت نمی‌کند و در پرداخت به من بسیار جدی و آشتی‌ناپذیر است.

او در اشعارش بی‌آنکه در احساسات سقوط کند، کاملاً با خود تنها می‌ماند و در عین شکوفایی آسیب‌پذیرتر می‌شود. این جنبه‌های آثار او عقیده نویسنده هلندی را قابل درک می‌سازد که هنر نمی‌تواند تابع اهداف بیگانه و نامانوس باشد. او اغلب می‌گوید: «فرد تنها می‌تواند آنچه را که از آن خود اوست تولید کند، بنابراین حقیقت باقی می‌ماند و اگر این حقیقت نیست، پس هیچ چیز دیگری هم در هیچ حالتی ارزش ندارد.»

